

ІСТОРІОГРАФІЧНИЙ ОГЛЯД КОНЦЕПЦІЙ ЕТНОГЕНЕЗУ УКРАЇНЦІВ В ЕТНОЛОГІЇ

Андрій ТЕЛЕГУЗ

кандидат історичних наук,
доцент кафедри етнології Інституту історичної освіти
Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова

Віталій ЮРЧЕНКО

викладач історії та українознавства
ВП НУБіП України «Боярський коледж екології і природних ресурсів»

Анотація. У статті зроблено історіографічний огляд основних концепцій етногенезу українців. Серед них сучасна етнологічна наука виділяє дві основні концепції етногенезу українців – автохтонну та міграційну. Для огляду історіографії автохтонної концепції авторами пропонується така її класифікація: трипільсько-арійська, ранньослов'янська, ранньосередньовічна, пізньосередньовічна. Міграційна концепція включає два підходи до вирішення проблеми походження українців: азіатський і норманський.

Проте, зауважують автори, в наукових колах не припиняються дискусії навколо проблеми етногенезу українців.

Ключові слова: трипільсько-арійська концепція, ранньослов'янська концепція, пізньосередньовічна концепція, народ, етнос, українці, слов'яни, етногенез, племена.

Проблема етногенезу є однією з найскладніших та найважливіших у вітчизняній та зарубіжній етнології. У сучасній етнологічній науці етноси – це ті стійкі міжпоколінні природно та історично сформовані на певних територіях людські спільноти, які характеризуються сталими ознаками (ендогамією, внутрішньою компліментарністю, етнічною свідомістю і етнічними) і вирізняються відносно усталеними особливостями культури та поведінковими стереотипами [35, 117]. Сучасна етнологія переконливо засвідчує, що зародження перших етносів припадає на добу пізнього палеоліту та мезоліту, коли з'являється усвідомлення кровної спорідненості та самоназва (родове ім'я). Як глобальне явище етноси мають власні закони свого народження, розвитку, розквіту, занепаду і зникнення. Тому етногенез є процесом дослідження походження та творення етносів.

Для більш чіткого розуміння проблеми слід розглянути основні положення існуючих концепцій походження українців. Серед них сучасна етнологічна наука виділяє дві основні концепції етногенезу українців – автохтонну та міграційну. Автори автохтонної концепції вважають, що народ має органічний, спадкоємний зв'язок з найдавнішими мешканцями своєї землі, незважаючи на різні міграції, злиття чи змішування племен. Під спільними ознаками автохтонного походження українців в етнології розуміють: спільний фізично-етнічний тип; мовний фактор, ґрунтовно досліджений і вивчений мовознавцями, особливо топоніми і гідроніми; археологічні пам'ятки, які мають спільні риси, характерні лише для однієї території; основні види господарської діяльності – землеробство і скотарство, що спостерігаються по всій історичній вертикалі; мистецькі твори, зокрема кераміка, що мають характерні ознаки тільки певного географічного ареалу; світоглядно-обрядова система, що сформувалась і функціонувала протягом тривалого часу у праслов'янських і слов'янських народів [6].

Для більш ґрунтового огляду положень (версій, гіпотез) та історіографії автохтонної концепції автори пропонують таку її класифікацію: трипільсько-арійська, ранньослов'янська, пізньосередньовічна.

Трипільсько-арійська заснована на «теорії

безперервності» розвитку народів із пошуком їхніх етногенетичних коренів у надрах первісно-общинного ладу. Започаткував обґрунтування даної теорії В. Хвойка [13], який першим відкрив трипільську культуру. За ним, автохтонні пращури слов'ян – арійські племена, які були першими землеробами на теренах Середнього Придніпров'я, мешкали на цій території упродовж тисячоліть і пережили всі численні переселення азійських та європейських племен. Засади трипільсько-арійської концепції визначив Я. Пастернак [26]. На його думку, етнічною базою українців були трипільські племена, розвиток культури простежується через культуру чорнолісько-білогрудівську ранньої залізної доби, хліборобську, т. зв. «скитів-орачів» Геродота, розвиненої залізної доби та «полів поховань» римської доби аж до ранньослов'янських та княжих часів.

Серед сучасних дослідників етногенезу українців слід згадати Ю. Шилова [40]. Спираючись на археологічні, лінгвістичні та етнографічні дослідження, він запропонував теорію найпершої держави Аратти, тобто «трипільської археологічної культури». Матеріальна і духовна традиція Аратти проіснувала до часів Русі, до прийняття християнства.

Ранньослов'янська концепція етногенезу українців наголошує, що історія українського етносу починається з середини I тис. нової ери. Коли завершуються процеси Великого переселення народів, простежується відсутність значних етнічних катаклізмів. Представники цієї концепції етногенез українців пов'язують безпосередньо з проблемою походження слов'ян, тобто з розпадом праслов'янської етномовної спільноти. Ранньосередньовічна концепція походження українців була сформульована в загальних рисах наприкінці XIX ст. – на початку XX ст. такими українськими вченими, як М. Грушевський [9], М. Драгоманов [14], М. Максимович [24], М. Костомаров [21], В. Антонович [1].

Більшість сучасних вітчизняних дослідників етногенезу українців підтримують і уточнюють положення цієї концепції, наводять нові факти і аргументи, залучаючи наукові підходи і принципи, зокрема, узгоджується етногенез українців з універсальними законами етнічного розвитку середньовічної Європи. Насамперед слід зга-

дати вчених: Я. Дашкевича [12], Я. Ісаєвича [16], М. Браїчевського [7], О. Царука [37]. Розробці цієї концепції присвячені праці сучасних дослідників: Л. Залізняка [15], В. Барана [4], Г. Півторака [28], С. Сегеди [31], І. Данилевського [11].

Пізньюсередньовічна концепція тісно пов'язана з теорією давньоруської народності і є її своєрідним продовженням. Суть її полягає в тому, що українці як етнос виокремилися з «давньоруської народності» часів Русі у період феодальної роздробленості або після монгольського вторгнення. Творцем цієї концепції був радянський історик В. Мавродін [23]. Незмінними прихильниками пізньюсередньовічної концепції, незважаючи на деякі її трансформації, залишаються більшість російських і білоруських учених, зокрема В. Сєдов [32], Б. Рибаків [30], Г. Штихов [41], А. Кузьмін [22], І. Фроянов [38], а також українські – П. Толочко [34], В. Балушок [3].

Представники міграційної концепції стверджують, що постійні міграційні хвилі, які прокочувалися територією України, були настільки всеохоплюючими та мали такі глибокі наслідки, що докорінно змінювали етнічну ситуацію, спричиняючи виникнення нових поліетнічних суспільностей, які, зокрема, формувалися з різних расових компонентів, не пов'язаних між собою походженням. Першим, хто спробував довести міграційну концепцію походження українців, був літописець Нестор – автор «Повісті временних літ». Він визначив прабатьківщину слов'ян, включаючи землі по нижній течії Дунаю і Паннонію. Саме з Дунаю розпочався процес розселення слов'ян, тобто слов'яни не були споконвічними мешканцями своєї землі, йдеться про їх міграції. Отже, київський літописець виявився родоначальником так званої міграційної теорії походження слов'ян, а отже, українців. Цю думку тривалий час поділяли історики XVIII – початку XX ст., наприклад, С. Соловйов [33], В. Ключевський [18], П. Шафарик [44]. Прихильниками цієї теорії є сучасні вчені О. Трубаčov [36], В. Петрухін [27], М. Артамонов [2], В. Королюк [20], М. Щукін [42], В. Кобичев [19]. Засновником аллохтоністичного, чи міграціоністського, підходу до наукового вирішення етноісторичних проблем став російський славіст-філолог О. Шахматов [39]. На його думку, слов'яни, до яких належали предки українців, входили до однієї з груп східних індоєвропейців, які в глибоку давнину займали Балтійське узбережжя. У певний період часу частина цих індоєвропейців переселяється на південь, ставши предками індоіранців і фракійців. Друга частина залишилась на місці, розвинувшись згодом у балто-слов'янську етнічну спільність. У II ст. н. е., коли германські племена покинули свої землі у Повісленні, переселившись в Подунав'я і Приазов'я, слов'яни залишають Прибалтику і просуваються на їх територію у райони Середньої і Нижньої Вісли, де живуть до V ст. Там розпадається первісна слов'янська спільність та починається її розселення в Європі. Оскільки шлях на південь був до V ст. перекритий готами, а пізніше гунами, основний рух слов'ян відбувався на захід, у межиріччя Одри і Ельби, а також у Прип'ятсько-Дніпровський басейн. Так виникли західна і південно-східна групи слов'ян.

Сучасна міграційна концепція включає два підходи до вирішення проблеми етногенетич-

ного походження українців: азіатський і норманський.

Азіатська концепція походження слов'ян-українців розроблена О. Прицаком [29]. Згідно з нею, витоки східних слов'ян лежать у хозарських, сармато-аланських, скіфських, тюркських, кавказьких племенах. Ключовим елементом азіатської теорії є етнонім «русь» – іранського походження. О. Прицак наголошує, що поляни були не слов'янами, а різновидом хозар, а їхня київська гілка – спадкоємицею роду Кия. Схожі ідеї про ототожнення русів з аланським населенням Подоння висунув український археолог Д. Березовець [5] та російська дослідниця О. Галкіна [8].

Прибічники норманської концепції стверджують, що назва «Русь» виникла від того самого кореня, як і співзвучна фінська назва для Швеції (Ruotsi), саме варяги завоювали й об'єднали розрізнені слов'янські племена у єдиній державі, яка дала поштовх до створення східнослов'янських етносів. Засновниками цієї теорії були скандинавські історики Петрей де Ерлезунда [25], О. Далін [10] та інші. Її розвинули німецькі вчені Г. Байер, Г. Міллер та А. Шльоцер [43]. Представниками норманської теорії були відомі російські історики М. Карамзін, М. Погодін, С. Соловйов [17]. У XX ст. з'являється неонорманська теорія про мирну колонізацію слов'ян та вирішальну роль варягів у формуванні соціальної верхівки Київської Русі. Її автори – В. Мошин, М. Таубе, Ю. Вернадський та інші [43].

Огляд стану наукової розробки проблеми етногенезу українців засвідчує, що наведені вище концепції оперують схожою доказовою базою, а саме: письмовими джерелами, даними археології, лінгвістики, антропології тощо. Проте дискусійність величезної кількості питань, зокрема специфіка джерельної бази дослідження етногенезу українців, впливи політико-ідеологічних чинників, ігнорування теоретичної бази етнології та українознавства, даних етнографії про матеріальну та духовну культуру українців через призму етнокультурної тяглості, результатів досліджень зарубіжних етнологів, відомостей про етнічний розвиток інших народів, подібність етногенетичних процесів у загальноєвропейському у цивілізаційному контекстах, обґрунтовує потребу подальшого дослідження проблеми етногенезу українців.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонович В. Моя сповідь: Вибрані історичні та публіцистичні твори / Упор. О. Тодійчук, В. Ульяновський. – К., 1995. – 816 с.; Антонович В. Монографія по історії Западної и Юго-Западной Россії. – Київ, 1885 // <http://www.archive.org/stream/monografipoisto02antogoog#page/n4/mode/2up>
2. Артамонов М. Этногенез восточных славян. – Том 1. – Москва – Ленинград, 1941. – 288 с.; Артамонов М. Вопросы расселения восточных славян и советская археология // Проблемы всеобщей истории. – Л., 1967. – С. 29–69.
3. Балушок В. Етногенез українців. – К., 2004. – 230 с.; Балушок В. Коли ж народився український народ // Дзеркало тижня. – 2005. – №15; Балушок В. Як русини стали українцями // Дзеркало тижня. – 2005. – №27.
4. Баран В. Давні слов'яни. – К., 1998. – 333 с.; Баран В. Велике розселення слов'ян // Археологія. – 1998. – №2. – С. 30–37; Баран В., Баран Я. Історичні витоки українського народу. – К., 2005. – 208 с.; Баран В., Баран Я. Походження українського народу. – К., 2002. – 194 с.

5. *Березовець Д.* Слов'яни й племена салтівської культури // Археологія. – Т. XIX. – Київ, 1965. – С. 47–67; *Березовець Д.* Про ім'я носіїв салтівської культури // Археологія. – Т. XXIV. – Київ, 1970. – С. 59–74.
6. *Бокань В., Польовий Л.* Історія культури України. – К., 2002. – 254 с.; *Фігурний Ю.* Основні версії походження українського етносу: фаховий українознавчий аналіз // Українознавство. – 2010. – № 3 (36). – С. 178–185.
7. *Брайчевський М.* Про походження українського народу // Матеріали до української етнології. – К., 1995. – Вип. 1 (4). – С. 72–82; *Брайчевський М.* Проблема антів // Український історик. – Т. XXXIV. – Ч. 1–4 (132–135). – Нью-Йорк – Торонто – Київ – Львів – Мюнхен, 1997. – С. 56–60; *Брайчевський М.* Етногенічні проблеми і походження українського народу // На службі Клію // Збірник наукових праць на пошану Л. Р. Винара з нагоди 50-ліття його наукової діяльності. – Київ – Нью-Йорк – Торонто – Париж – Львів, 2000. – С. 137–155; *Брайчевський М.* Вибрані твори (історико-археологічні студії, публіцистика). – К., 2002. – 606 с.; *Брайчевський М.* Походження слов'янської писемності. – К., 2001. – 606 с.
8. *Галкина Е.* Тайны Русского каганата. – М., 2002. – 429 с.
9. *Грушевський М.* Анти // Записки НТШ. – Львів, 1988. – Т. XXI. – Кн. I; *Грушевський М.* Звичайна схема «руської» історії й справа раціонального укладу історії східного слов'янства // Статті по славянознавченню. – СПб., 1904. – Вип. 1; *Грушевський М.* Вступний виклад з давньої історії Русі, виголошений у Львівському університеті 30 вересня 1894 р. – <http://litopys.org.ua/hrs/hrs01.htm>
10. *Далин О.* Історія шведського господарства. – СПб., 1805. – Кн. 1. – Ч. 1. – 472 с.; *Лимонов Ю.* «Історія о великом княжестве Московском» Петра Петрея // Скандинавський збірник. – Вип. 12. – Таллінн, 1967. – С. 260–270.
11. *Данилевський І.* Древняя Русь глазами современников и потомков (IX–XII вв.): Курс лекцій. – М., 1998. – 399 с.; *Данилевський І.* Замысел и название «Повести временных лет» // Отечественная история. – 1995. – № 5.
12. *Дашкевич Я.* Нація і утворення Київської Русі // Формування української нації: історія та інтерпретації // Матеріали круглого столу істориків України. – Львів, 1995. – С. 14–16; *Дашкевич Я.* Перегук віків: три погляди на минуле і сучасне України // Україна: наука і культура. – К., 1993. – С. 44–53; *Дашкевич Я.* Учи неложними устами сказати правду: історична есеїстика. – К., 2011. – 828 с.
13. Дослідження трипільської цивілізації у науковій спадщині археолога Вікентія Хвойки. – Ч. 1: Переклади наукових праць та коментарі. – К., 2006. – 208 с.; Дослідження трипільської цивілізації у науковій спадщині археолога Вікентія Хвойки. – Ч. 2: Матеріали і дослідження. – К., 2006. – 76 с.; *Хвойка В.* Древние обитатели Среднего Приднепровья и их культура в доисторические времена (с комментариями и иллюстрациями). – К., 2008. – 160 с.
14. *Драгоманов М.* Вибране («...мії задум зложити очерк історії цивілізації на Україні») / Упоряд. та авт. іст.-біогр. нарисів Міщук Р. – К.: Либідь, 1991. – 688 с.; *Драгоманов М.* Положение и задачи науки древней истории. – <http://izbornyk.org.ua/drag/drag03.htm>
15. *Залізняк Л.* Стародавня історія України. – К., 2012. – 542 с.; *Залізняк Л.* Біля витоків етнічного поділу людства // Етнічна та етнокультурна історія України. – К., 2005. – С. 5–68; *Залізняк Л.* Від склавинів до української нації. – К., 1997. – 256 с.; *Залізняк Л.* Давньоруська народність: імперський міф чи історична реальність // Пам'ять століть. – 1996. – № 2. – С. 2–14; *Залізняк Л.* Етногенез українців та їхніх сусідів з позиції сучасної етнології // Записки НАУКМА. – Т. 2. – 1997. – С. 52–60; *Залізняк Л.* Етногенез українців, білорусів та росіян // Пам'ять століть. – 1997. – № 4. – С. 2–13; *Залізняк Л.* Походження українського народу. – К., 1996. – 80 с.; *Залізняк Л.* Походження українців в лещатах імперських міфів // Магістеріум. – Вип. 20. – Археологічні студії. – К., 2005. – С. 94–100; *Залізняк Л.* Походження українців заданими сучасної етнології // Дзеркало тижня. – № 24. – 23 червня 2007. – http://dt.ua/SOCIETY/pohodzhennya_ukrayintsiv_za_danimi_suchasnoyi_etrologiyi-50459.html; *Залізняк Л.* Проблема етногенезу українців з позиції сучасної європейської етнології // Магістеріум. Археологічні студії. – К., 2001. – С. 49–56.
16. *Ісаєвич Я.* Етнічне коріння української нації // Формування української нації: історія та інтерпретації // Матеріали круглого столу істориків України. – Львів, 1995. – С. 17–22; *Ісаєвич Я.* Початок державності і ранні етапи формування східнослов'янських народів // Етнічна самосвідомість: національна культура. – К., 1991. – С. 17–24; *Ісаєвич Я.* Походження українців: історіографічні схеми і політика // Матеріали до української етнології. – К., 1995. – Вип. 1 (4). – С. 103–114.
17. *Карамзин Н.* История государства Российского: В 12 т. – СПб., 1816–1826. – http://az.lib.ru/k/karamzin_n_m/index.shtml#gr2; *Соловьёв С.* История России: В 29 т. – СПб., 1851–1879. – <http://www.magister.msk.ru/library/history/history1.htm>; *Погодин М.* Древняя Русская история до монгольского ига. – Москва, 1871. – http://krotov.info/libr_min/16/p/og/odin3.htm
18. *Ключевский В.* Курс русской истории: В 5 частях. – СПб., 1904. – <http://runivers.ru/lib/book3102/9767/>
19. *Кобычев В.* В поисках прародины славян. – М., 1973. – 168 с.
20. *Королюк В.* Вопросы этногенеза и этнической истории славян и восточных романцев. – М., 1976. – 265 с.
21. *Костомаров М.* Закон Божий (Книга буття українського народу). – Київ, 1991. – 40 с.; *Костомаров Н.* Славянская мифология. – К., 1994. – <http://www.litopys.org.ua/kostomar/kos10.htm>; *Костомаров Н.* Две русские народности // Основа. – СПб., 1861. – № 3. – С. 33–80.
22. *Кузьмин А.* Славяне и Русь. Проблемы и идеи. Трехвековой спор в хрестоматийном изложении. – М., 1998; *Кузьмин А.* Начало Руси. Тайны рождения русского народа. – М., 2003. – 425 с.; *Кузьмин А.* Откуда есть пошла Русская земля: В 2 кн. – М., 1986. – 1404 с.
23. *Мавродин В.* Образование Древнерусского государства и формирование древнерусской народности. – М., 1971. – 192 с.; *Мавродин В.* Происхождение русского народа. – Ленинград, 1978. – 184 с.
24. *Максимович М.* Об употреблении названий «Россия» и «Малороссия» в Западной Руси. – <http://ukrstor.com/ukrstor/maximowic.html>; *Максимович М.* Собрание сочинений: В 3 т. – К., 1876. – Т. 1: Отдел исторический. – С. 395–474; *Погодин М.* Письма М.П. Погодина къ М.А. Максимовичу. – СПб., 1882. – <http://ftp2.mnib.org.ua/mnib459-Pogodin.pdf>; *Максимович М.* Откуда идет русская земля. По сказанию Несторовой повести и другим старинным писаниям русским. – Киев, 1837. – 148 с. – <http://www.rare.univ.kiev.ua/ukr/showbook/showbook.php3>; *Бевзенко С.* Історія українського мовознавства. Історія вивчення української мови. – К., 1991. – 231 с.
25. *Меркулов В.* Варяго-русский вопрос в немецкой историографии первой половины XVIII века: Дис. ... канд. ист. наук: 07.00.09: Москва, 2003. – 207 с.; Реляция Петра Петрея о России начала XVII века / Сост. Ю. Лимонов. – М., 1976. – 120 с. – <http://www.vostlit.info/Texts/rus9/Petrej/frametext.htm>
26. *Пастернак Я.* Археологія України. Первісна, давня та середня історія України за археологічними джерелами. – Торонто, 1961. – 603 с.
27. *Петрухин В.* «Дунайская прародина» и расселение славян // Концепт движения в языке и культуре. – М., 1996. – С. 371–383; *Петрухин В.* Дунайская предыстория славян и начальная Русь // Истоки русской культуры: Археология и лингвистика. – М., 1997. – С. 139–144; *Петрухин В.* Славяне: Учеб. пособие для дополнительного образования. – М., 1999. – 110 с.; *Петрухин В.* Древняя Русь. IX в. – 1263 г. – М., 2005. – 190 с.; *Петрухин В.* Начало этнокультурной истории Руси. – М., 1995. – 245 с.; *Петрухин В.* О начальных этапах формирования древнерусской народности и распространении названия Русь в свете данных погребального обряда // Исследования в области балто-славянской духовной культуры. Погребальный обряд. – М., 1990. – С. 207–216; *Петрухин В., Мельникова Е.* Название «Русь» в этнокультурной истории древнерусского государства (IX–X вв.) // Вопросы

истории. – 1989. – № 8. – <http://ulfdalir.ru/literature/0/1962>; Петрухин В., Раевский Д. Очерки истории народов России в древности и раннем средневековье. – М., 2004. – 415 с.

28. Півторак Г. Деякі методологічні проблеми дослідження етно- і плотогенезу східних слов'ян на сучасному етапі // Мовознавство. – 2010. – № 2–3. – С. 8–29; Півторак Г. Походження українського народу та української мови // Вісник НАН України. – 1996. – № 9–10. – С. 16–21; Півторак Г. Походження українців, росіян, білорусів та їхніх мов: Міфи і правда про трьох братів слов'янських зі «спільної колиски». – К., 2004. – 180 с.; Півторак Г. Українці: Звідки ми і наша мова. – К., 1993. – 200 с.

29. Прицак О. Походження Русі: стародавні скандинавські джерела (крім ісландських саг). – К., 1997. – Т. 1. – 1080 с.; Прицак О. Походження Русі. Стародавні скандинавські саги і Стара Скандинавія. – Т. 2. – К., 2003. – 1304 с.; Прицак О., Голб Н. Хазарско-єврейские документы X века. – Москва – Иерусалим, 1997. – 239 с.

30. Рыбаков Б. Первые века русской истории. – М., 1987. – 238 с.; Рыбаков Б. Ремесло Древней Руси. – М., 1958. – 784 с.; Рыбаков Б. Рождение Руси. – М., 2004. – 448 с.; Рыбаков Б. Славяне и их соседи в конце I тыс. до н.э. – первой половине I тыс. н.э. – М., 1993. – 335 с.

31. Сегеда С. Антропологічний склад давньоруського населення // Давня історія України. – К., 2000. – Т. 3. – С. 505–514; Сегеда С. Антропологічний склад українського народу. – К., 2001. – 256 с.; Сегеда С. Антропологічні риси творців трипільської культури // Народна творчість та етнографія. – 2005. – № 3. – С. 18–21.

32. Седов В. Восточнославянская этноязыковая общность // Вопросы языкознания. – 1994. – № 4. – С. 3–16; Седов В. Древнерусская народность. – М., 1999. – 316 с.; Седов В. Славяне в раннем средневековье. – М., 1995. – 416 с.; Этногенез ранних славян // Вестник РАН. – Т. 73. – 2003. – № 7. – С. 594–605.

33. Соловьев С. История России с древнейших времен: В 29 т. – СПб., 1851–1879. – http://az.lib.ru/s/solowxew_sergej_mihajlowich

34. Толочко П. Теоретичні проблеми вивчення давньої історії України // Археологія. – 2005. – № 2. – С. 3–11; Толочко П. Древнерусская народность. – СПб., 2005. – 220 с.; Толочко П. Древнерусская народность. Воображаемая или реальная. – К., 2010. – 301 с.

35. Тиводар М. Етнологія. – Львів, 2004. – 624 с.

36. Трубачев О. Этногенез и культура древнейших славян: Лингвистические исследования. – Москва,

2003. – 495 с.; Трубачев О. Языкознание и этногенез славян. Древние славяне по данным этимологии и ономастики // Вопросы языкознания. – М., 1982. – № 4. – С. 10–26; Трубачев О. Языкознание и этногенез славян. Древние славяне по данным этимологии и ономастики // Вопросы языкознания. – М., 1984. – № 3. – С. 18–29; Трубачев О. Языкознание и этногенез славян. Древние славяне по данным этимологии и ономастики // Вопросы языкознания. – М., 1985. – № 4. – С. 3–17; Трубачев О. Языкознание и этногенез славян. Древние славяне по данным этимологии и ономастики // Вопросы языкознания. – М., 1985. – № 5. – С. 3–14; Трубачев О. В поисках единства: взгляд филолога на проблему истоков Руси. – Москва, 2005. – 286 с.

37. Царук О. Українська мова серед інших слов'янських: етнологічні та граматичні параметри. – Дніпропетровськ, 1998. – 329 с.; Полюга Л. Зміна традиційного поділу слов'ян та їх мов: Пам'яті талановитого вченого [О. Царука] // Аудиторія. – 2000. – № 1. – С. 4–12.

38. Фроянов И. Начала Русской истории. Избранное. – М., 2001. – 976 с.; Фроянов И. История России с древнейших времен до начала XX века. – М., 1998. – 228 с.; Фроянов И. Начало христианства на Руси. – Ижевск, 2003. – 276 с.; Фроянов И. Города-государства Древней Руси. – Ленинград, 1988. – 171 с.

39. Шахматов А. Сборник статей и материалов / Под ред. акад. С. Обнорского. – М.; Л., 1947. – 474 с.

40. Шилов Ю. Давня історія України в контексті світової цивілізації. – К., 2008. – 278 с.; Шилов Ю. Истоки славянской цивилизации. – К., 2004. – 704 с.

41. Штыхов Г. Древнерусская народность: реалии и миф // Этногенез и этнокультурные контакты славян: Труды VI Международного конгресса славянской археологии. – Т. 3. – М., 1997. – С. 376–385.

42. Щукин М. О трех путях археологического поиска предков раннеисторических славян. Перспективы третьего пути // Археологический сборник Государственного Эрмитажа. – Л., 1987. – Вып. 28. – С. 103–118; Щукин М. Готский путь (Готы, Рим и Черняховская культура). – СПб., 2005. – 592 с.; Щукин М. Рождение славян. Из истории вопроса. Два пути ретроспективного поиска // Стратум. Структуры и катастрофы. – СПб., 1997. – <http://krotov.info/history/09/3/schukin.html>

43. Duczko Władysław. Viking Rus. Studies on the Presence of Scandinavians in Eastern Europe. – Leiden: BRILL, 2004. – 289 с.; Клейн Л. Спор о варягах. – СПб.: Евразия, 2009. – 400 с.

44. Šafařík Pavel Josef. Slovanské starožitnosti. – Prag, 1837. – 1005 s.; Šafařík P.J. Slowanský národopis. – Prag, 1842. – 199 s.

Андрей Телегуз

Виталий Юрченко

Историографический обзор концепций этногенеза украинцев в этнологии

Аннотация. В статье предлагается историографический обзор основных концепций этногенеза украинского народа, а также их авторская классификация. Среди множества самых разнообразных точек зрения современная этнологическая наука выделяет две основные концепции этногенеза украинцев – автохтонную и миграционную. Для анализа историографии автохтонной концепции предлагается следующая ее классификация: трипольско-арийская, раннеславянская, раннесредневековая, позднесредневековая. Миграционная концепция включает два подхода к решению проблемы происхождения украинцев: азиатский и норманнский.

Однако в научных кругах не прекращаются дискуссии относительно проблемы этногенеза украинского народа.

Ключевые слова: трипольско-арийская концепция, раннеславянская концепция, поздне-средневековая концепция, народ, этнос, украинцы, славяне, этногенез, племена.

Andriy Teleguz

Vitaliy Jurchenko

Histioiographic review of Ukrainians ethno genesis conception in ethnology

Annotation. Historiographic review of main Ukrainian ethno genesis conceptions is maid in the article. Modern ethnological science extracts two main conceptions – autochtonal and migration. For the review of autochtonal historiograohic conception the authors propose such classification: Trypillian-Arian, early-Slav, early-medieval, late-medieval. Migration conception includes two approaches to the salvation of Ukrainians origin problem: Asian and Norman.

Thus, as the authors claim, discussions around the problems of Ukrainians ethno genesis don't stop within scientific circles.

Key words: Trypillian-Arian conception, early-Slav conception, early-medieval conception, people, ethnos, Ukrainians, Slavs, ethno genesis, tribes.